

1. Obiekt

248 MURY OBRONNE

2. Czas powstania

XIII, XV w.

3. Miejscowość

GOLENIÓW

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres

ul. Kościuszki, ul. Puszkina,
strumyk Goleniowski Goleniów
nr hipoteczny.

5. Przynależność administracyjna

województwo zachodniopomorskie
gmina Goleniów

j.w. GOLENIÓW

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Gollnow (do 1945 r.)

7. Przynależność administracyjna

1 VI 1975
województwo szczecińskie
powiat Goleniów

8. Właściciel i jego adres

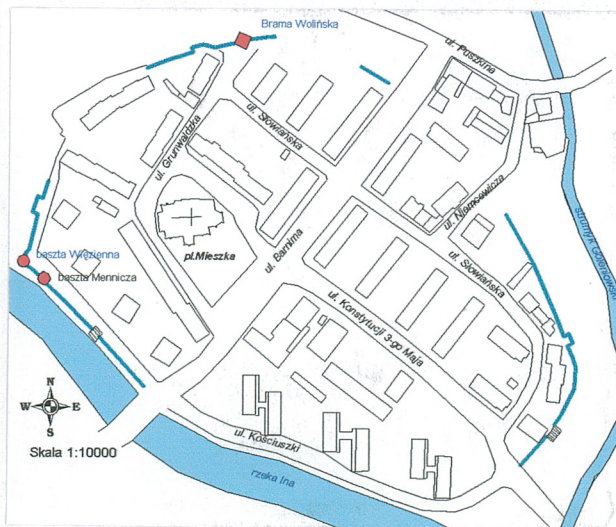
Gmina Goleniów

9. Użytkownik i jego adres

j.w.
Urząd Gminy i Miasta
Ul. Dworcowa 1
Goleniów

10. Rejestr zabytków:

Nr. 267 data 6.04.1957

Widok od strony północno-zachodniej (fot. nr 27)

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu.

Pierwsza wzmianka o Goleniowie pochodzi z 1220, zaś następna z 1268 r. i dotyczy lokacji miasta na prawie magdeburskim, dokonanej przez księcia Barnima I. Wcześniejsze dzieje osady, która dała początek miastu, nie są znane. Brak również danych o ewentualnych umocnieniach drewniano-ziemnych osady lub grodu. Po otrzymaniu praw miejskich wytyczono granice miasta. Teren podzielono szachownicową siatkę ulic i otoczono murami, w centrum, na dużym, prostokątnym rynku wzniesiono ratusz i kościół. Mury okalały pierścieniem cały teren miasta, zaś dostęp do ich wnętrza odbywał się za pośrednictwem czterech bram: Szczecińskiej, Stargardzkiej, Wolińskiej i Młyńskiej. System obronny posiadał także dwie furty wodne, jedną prawdopodobnie na rzece Inie, drugą na jej odnodze noszącej obecnie nazwę Strumyka Goleniowskiego. Naturalną fosę od południa stanowiła rzeka Ina, zaś i od wschodu i pn-wsch. dostęp do murów broniła jej odgałęzienie – Strumyk Goleniowski. Stwierdzenie czy wykorzystano naturalny ciek wodny, czy też strumyk powstał przy budowie murów jako element systemu obronnego wymagałoby odrębnych badań. Po podziale księstwa zachodniopomorskiego w 1295 r. Goleniów wszedł w skład księstwa szczecińskiego, otrzymując wiele przywilejów. Dogodne położenie miasta przy dużym porcie przyczyniło się do jego rozwoju, co z kolei spowodowało przejście Goleniowa w 1314 r. na prawo lubeckie, korzystniejsze dla rozwoju mieszczaństwa. Podstawa rozkwitu miasta był handel zbożem i rolnictwo.

W XV w. rozbudowano mury miejskie. Na widoku miasta wg. Lubinusa pochodzącym z 1617 r. widzimy jeszcze istniejący pierścień murów z bramami: Wolińską, Szczecińską i Stargardzką. Poza istniejącymi obecnie basztami: Więzienną i Menniczą, od strony południowej, pomiędzy bramą Szczecińską i Stargardzką widoczne są dwie inne, czworokątne baszty. Bramę Szczecińską poprzedzał prosty, prawdopodobnie drewniany most na rzece Inie; Brama nie odznaczała się dekoracyjną formą, przekryta była dwuspadowym dachem. Bramę Szczecińską poprzedzał prawdopodobnie murowany most z furką wodną; most poprzedzony był budynkiem przedbramia.

Cd. wkładka nr 1

13. Opis (sytuacja, materiał, konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje).

Sytuacja. Goleniów położony jest w zachodniej części województwa zachodniopomorskiego, pośrodku, rozciągającej się na południe i północ Puszczy Goleniowskiej, ok. 15 km na pn-wsch. od Jeziora Dąbskiego, przy rozwidleniu dróg Szczecin-Świnoujście i Szczecin-Koszalin, oddalony jest o ca 45 km na północny – wschód od Szczecina., 23 km na południowy zachód od Nowogardu. Przez miasto przepływa rzeka Ina, której bieg skierowuje się w tym miejscu z południa ku wschodowi, w kierunku Jeziora Dąbskiego.

Układ urbanistyczny Starego Miasta w Goleniowie, oparty na "szachownicowym" rozplanowaniu ulic i położonym w przecięciu ulic środkowych rynku – zachowany jest tylko w pewnym stopniu, głównie w zakresie układu ulic. Dawny układ parceli został zatarty po 1945 r. poprzez zabudowę wolnostojącymi budynkami wielorodzinnymi. Osie kompozycyjne Starego Miasta zorientowane na liniach pn-zach – pd-wsch oraz pd-zach – pn-wsch. Dojazd na teren Starego Miasta od strony południowo-zachodniej, przez most na rzece Inie (pierwotnie przez Bramę Szczecińską), wschodniej (pierwotnie przez Bramę Stargardzką) oraz pn-wsch (pierwotnie przez usytuowaną tu prawdopodobnie Bramę Młyńską).

Pierścień murów otaczał obszar założenia urbanistycznego, mający formę nieco zdeformowanego owalu. Teren Starego miasta opada łagodnie w kierunku południowo-wschodnim.

Mury miejskie zachowane we fragmentach. W części południowej: od mostu na rzece Inie w kierunku zachodnim, aż do ul. Kilińskiego i Baszty Więziennej, a następnie od Baszty Więziennej w kierunku północnym na odcinku ok. 50 m. W części północnej, odcinek ok. 75 m od Bramy Wolińskiej w kierunku zachodnim do schodów przerywających mur oraz odcinek ok. 25 m od Bramy Wolińskiej w kierunku zachodnim; ponadto w części północnej, przy ul. Barnima, ok. 5 m od ściany szczytowej budynku przy ul. Barnima 4, odcinek o długości ok. 30 m usytuowany prostopadle do ul. Barnima, biegnący w kierunku zachodnim od niej, równolegle do ul. Puszkina. W części wschodniej najdłuższy odcinek murów, zamykający północno-wschodnią część Starego Miasta, ograniczony od południa ul. Konstytucji 3-go Maja i dochodzący północnym krańcem niemal do ul. Niemcewicza.

Teren od strony wewnętrznej murów wyniesiony znacznie w stosunku do powierzchni terenu po stronie zewnętrznej - na odcinku równoległym do ul. Kilińskiego, na odcinku na zachód od Bramy Wolińskiej oraz na całym odcinku wschodnim murów.

Od strony wewnętrznej – przy wschodnim odcinku murów, fragmentarycznie zachowane pozostałości wybrukowanej drogi przymurnej.

Materiał, technika, konstrukcja Mury obronne w Goleniowie wzniesione pierwotnie z nieobrobionych kamieni polnych, układanych warstwami o wysokości ok. 70-100 cm na zaprawie wapiennej; poszczególne warstwy oddzielają rzędy wyrównujące, układane z kamieni o nieco mniejszych rozmiarach. Odcinek ok. 35 m na zachód od Bramy Wolińskiej, we fragmencie od schodów przerywających mur i dalej w kierunku Bramy, licowany od strony zewnętrznej kamieniem łamanym, bez utrzymania regularnego wątku (prawdopodobnie przemurowanie XIX-wieczne). Głębokość posadowienia murów nieznana ze względu na brak odpowiednich badań archeologicznych.

Cd. wkładka nr 1

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa ok. 280 m. długości	16. Przeznaczenie pierwotne mury obronne	17. Użytkowanie obecne mury
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja Po 1945 r. prowadzono bieżące prace remontowe murów, uporządkowano i zabezpieczono koronę murów oraz zagospodarowano otoczenie przy murach.		19. Stan zachowania Stan zachowania murów dobry. Silne zabrudzenia, miejscowo widoczne ubytki cegły oraz spoinowania. Miejscowo mur porośnięty dziką roślinnością.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Zaleca się wykonanie prac naprawczych i zabezpieczających lico i koronę murów. Należy usunąć roślinność porastającą miejscowo koronę murów. Wszelkie prace prowadzone przy obiekcie powinny być uzgadniane ze służbami konserwatorskimi.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

22. Bibliografia

H.Lemcke, Die Bau und Kunstdenkmäler des Regierungsbezirks Stettin z.IX, Der Kreis Naugard, Szczecin 1910

L.W.Brüggemann, Ausführliche Beschreibung des gegenwärtigen Zustandes der Königl. Preussischen Herzagtunis Vor und Hinterpommern, Szczecin 1784, cz.1, t.II

H.Berghaus, Landbuch des Herzogtums Stettin von Kamin und Hinterpommern, t. V, cz.2, Angermünde 1874

H.Lesiński, Z dziejów dawnego Goleniowa, w: Przegląd Zachodniopomorski, t.17, z.2, Szczecin 1973

Mury obronne województwa szczecińskiego, dokumentacja historyczna PDNH PKZ, oprac. Ewa Lukas, Szczecin 1967

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

1. Panorama miasta Lubinusa od strony południowej z 1617 r.
w: H. Lemcke, Die Bau und Kunstdenkmäler des Regierungbezirks Stettin, t. IX Kreis Naugard, Stettin 1910,
2. Widok baszty sprzed 1938 r., w: H. Lemcke, Die Bau und Kunstdenkmäler....

Str inw. 727 A/2007

24. Uwagi różne

W. neg. 74.076 - 74.101

25. Opracował

tekst mgr Elwira Wolender, wrzesień 2001 r.

plany, rysunki mgr Elwira Wolender, wrzesień 2001 r.

zdjęcia fotogr. mgr Tomasz Wolender, wrzesień 2001 r.

miejsce przechowywania negatywów WOSOZ Szczecin

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

1. Załącznik nr 1, wkładka: cd. historii i opisu, widok miasta z 1617 r.,
2. Załącznik nr 2-6, wkładka 2-6: fotografie,

1. Miejscowość GOLENIÓW	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) MURY OBRONNE	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) cd. punktu 12, 13, widok miasta z 1617 r.
----------------------------	--	---

Cd. punktu 12:

Brama przypominała formami architektury istniejącą Bramę Wolińską – elewacje rozczłonkowane gotyckimi laskowaniami, zwieńczone od strony zewnętrznej i od strony miasta, dekoracyjnymi sterczynowymi szczytami. Na widoku Lubinusa nie jest widoczna Brama Młyńska. Pomiędzy bramami i basztami w murze rozmieszczone były wykusze (być może tylko prostokątne), z których zachowały się tylko dwa – jeden we wschodniej części murów i jeden w odcinku na północ od Baszty Więziennej. Mury pierwotnie wykonane były z nieregularnych kamieni polnych, układanych warstwami. Podczas XV-wiecznej przebudowy w mniejszym lub większym stopniu mury te zostały rozebrane i nadbudowane partiami ceglanymi; niektóre odcinki murów wykonane zostały z cegły od podstawy. Grubość murów dochodziła do 1,4 m, a wysokość nawet do 7 m. Baszty i bramy z cegły zostały wybudowane lub mocno przebudowane w XV w.. Mur z regularnych ciosów w dolnych partiach Bramy Wolińskiej pozwala sądzić, że przynajmniej bramy miejskie odznaczały się przed XV-wieczną przebudową bardziej reprezentacyjnymi formami i wyższym poziomem wykonawstwa. W roku 1779 Brüggemann pisze, że miasto posiadało cały pierścień murów i cztery bramy miejskie oraz dwie furty wodne. Podaje również, że wały zostały splantowane w 1779 r., sądzić więc można, że średniowieczny system obronny został wzbogacony w XVII w. o ziemne umocnienia nowożytnie, gdyż ww. wały nie są widoczne jeszcze na wspomnianym widoku z 1617 r.. Mury miejskie zostały zburzone w XIX w.; pozostawiono jedynie istniejące obecnie fragmenty.

Cd. punktu 13:

Mury w większości kamienne; odcinki wzniesione głównie z cegły zlokalizowane na północ od Baszty Więziennej (ok. 20 m długości), pomiędzy Basztą Więzienną i Basztą Menniczą i w kierunku wschodnim od Baszty Menniczej (ok. 65 m długości). Partie ceglane murów, wymurowane na ok. 2-metrowych kamiennych cokołach, pierwotnie wykonane w wątku wendyjskim na zaprawie wapiennej; obecnie wątek w licu partii ceglanych, ze względu na późniejsze przemurowania, w wielu miejscach nieczytelny. Fragmenty murów kamiennych przy Bramie Wolińskiej również nadbudowane partiami ceglanymi, bez wyraźnego wątku. Odcinek na wschód od bramy zakończony niewielką ośmioboczną wieżyczką, wykonaną z cegły maszynowej, rozczłonkowaną ostrołukowymi blendami.

Mury o zróżnicowanej wysokości od 70-80 cm do 5-6 m; najwyższe i najbardziej wyrównane odcinki zachowane na wschód i północ od Baszty Więziennej oraz niemal na całej długości przebiegu odcinka wschodniego; grubość murów ok. 1,4 m. Mury przerwane współcześnie przejściami ze schodami: na zakończeniu odcinka na zachód od Bramy Wolińskiej, na odcinku na wschód od Baszty Menniczej oraz w południowym fragmencie odcinka wschodniego. Zachowane obecnie dwa prostokątne wykusze w kamiennych partiach murów, jeden na zakończeniu partii kamienno-ceglanej muru, na odcinku na północ od Baszty Więziennej, drugi w ok. połowie przebiegu odcinka wschodniego; wykusze o szerokości ok. 5 m i głębokości 2,5 – 3 m. Wykusz przy Baszcie Więziennej czytelny od strony zewnętrznej, od strony wewnętrznej niemal w całości zasypany, ze względu na podniesiony poziom gruntu przylegającego w tym miejscu do muru od strony wewnętrznej. Wykusz we wschodnim odcinku wzmocniony stalowymi ściągami widocznymi od strony wewnętrznej. W murze ceglanym na odcinku na wschód od Baszty Menniczej, rząd jedenastu niewielkich, regularnie rozmieszczonych, zamkniętych odcinkowo otworów.

Wkładkę założył: mgr Elwira Wolender, wrzesień 2001 r.

Miejsce przechowywania negatywów: WOSZ Szczecin

Panorama miasta wg Lubinusa z 1617 r.

1. Miejscowość
GOLENIÓW

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
MURY OBRONNE

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
fotografie

Fot. nr 1

Wkładkę założył: mgr Elwira Wolender, wrzesień 2001 r.
Miejsce przechowywania negatywów: WOSOZ Szczecin

Fot. nr 2

Fot. nr 3

Fot. nr 4

Fot. nr 5

Fot. nr 6

Fot. nr 7

1. Miejscowość
GOLENIÓW

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
MURY OBRONNE

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
fotografie

Fot. nr 8

Fot. nr 9

Fot. nr 10

Wkładkę założył: mgr Elwira Wolender, wrzesień 2001 r.

Miejsce przechowywania negatywów: WOSZ Szczecin

Fot. nr 11

Fot. nr 12

Fot. nr 13

Fot. nr 14

1. Miejscowość
GOLENIÓW

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
MURY OBRONNE

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
fotografie

Fot. nr 15

Fot. nr 16

Fot. nr 17

Wkładkę założył: mgr Elwira Wolender, wrzesień 2001 r.
Miejsce przechowywania negatywów: WOSOZ Szczecin

Fot. nr 18

Fot. nr 19

Fot. nr 20

Fot. nr 21

1. Miejscowość
GOLENIÓW

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
MURY OBRONNE

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
fotografie

Fot. nr 22

Fot. nr 23

Fot. nr 24

Wkładkę założył: mgr Elwira Wolender, wrzesień 2001 r.

Miejsce przechowywania negatywów: WOSOZ Szczecin

Fot. nr 25

Fot. nr 26

Fot. nr 28

Fot. nr 29

1. Miejscowość
GOLENIÓW

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
MURY OBRONNE

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
fotografie

Fot. nr 30

Fot. nr 31

Fot. nr 32

Wkładkę założył: mgr Elwira Wolender, wrzesień 2001 r.
Miejsce przechowywania negatywów: WOSZ Szczecin

